

måga att ställa meningsskapande frågor. Självet blir inte till i ett vakuum utan konstrueras snarare genom ett nätverk av samtal, menar Geels. Vi lever i en fragmentiserad värld med följden att många saknar en gemensam meningsskapande värdegrund. Detta leder till *symbolbrist* som ledsagas av en medföljande sammanhängande *normförflackning*, skriver Geels. Det finns med andra ord en marknad, både efterfrågan och utbud, för produkter som menas bota meningslöshet och tomhet och det är här författaren kommer in på frågor som handlar om andlighet. Likgiltigheten har en motpol: fundamentalismen. Fundamentalismen är «ett meningssystem som gör det möjligt för människan att uthärda i en ogästvänlig värld, att skapa mening och en känsla av sammanhang», menar Geels.

När marknaden för produkter som genererar mening och sammanhang är stor finns det också utbud att välja och vraka mellan. Alternativ presenteras och många av dessa har blivit något utav substitut för den traditionella andligheten, skriver Geels. Författaren nöjer sig inte med att enbart skriva om marknadstrender. Geels vill snarare se det stora intresset för andlighet och vårt beroende av den som «medvetenhet om vårt ömsesidiga beroende, behovet av social rättvisa och ekonomiskt godtagbara livsstilar». Därmed finns en beställning på global andlighet. Vad denna globala andlighet går ut på får var och en själv läsa i Geels bok, här avslöjas den inte. Svaren finner läsarna i ett fiktivt FN-forum med trosrepresentanter från judendom, kristendom, islam, hinduism och buddhism där Geels medverkar som observatör.

Ska det heta «andlighet» eller «spiritualitet»? Båda uttrycken förekommer i Geels text, men som bokens titel anger har författaren gjort ett ställningstagande som många läsare säkert välkomnar. Att använda begreppet andlighet som Geels gör, innebär att religionsvetare kommit över ordets konnotationer till det protestantiska arvet som så många i den äldre forskargenerationen opponerat sig mot. Läsaren kan således dra slutsatsen att det numera är rumsrent att tala om *andlighet*. Vi behöver inte längre känna oss manade att använda oss av engelskans *spirituality*.

Global andlighet är kanske en konstruerad utopi som kan fungera bra i en akademisk miljö, men trots det är den kanske inte en helt omöjlig filosofi att omsätta i praktiken. Hursomhelst, här presenteras en positiv syn på framtiden, vilket för läsarens tankar till 1980- och 2000-talets *MeWe* och *Google*-generation som lever i virtuella tider och rum och där skapar sig nya meningssammanhang. Morgondagens ungdomar verkar kanske symbolfattiga i förhållande till det som vi förknippar med traditionella religiösa institutioner och symbolkonstruktioner, men samtidigt skapar de ju sig nya symboler och meningssammanhang. Den globala andligheten, så som Geels presenterar den, kunde

kanske från den traditionella religionsdialogen anpassas vidare till att beröra även dem som inte vill kalla sig religiösa och att beröra folkmassorna utanför högutbildade kretsar.

Maria Leppäkari

Thomas Merton: *Den inre erfarenheten. Anteckningar om kontemplation*. 224 sid. Cordia, Stockholm 2007.

Manuskriptet till denna bok färdigställde Thomas Merton redan 1959, men han reviderade det strax innan sin död 1968. Det dröjde dock ända till 2003 innan det publicerades på engelska. Nu föreligger det också på svenska genom Bernard Durels och Per Tournées fina översättningsarbete. Vi som uppskattar Merton är tacksamma och hoppas på en bredare svensk läsekrets i och med detta initiativ.

Som inledning skriver Merton att boken främst är ämnad för den som i någon mening redan är kontemplativ (för det är om kontemplation och det kontemplativa livet som den handlar):

Om du ... i någon mening redan är kontemplativ ... ska du kanske inte bara läsa boken med ett slags dunkel medvetenhet om att den är avsedd för dig, utan du kanske ska läsa den oberoende av om den stämmer med dina planer eller inte. I händelse av detta, läs den bara! Sök inte efter resultaten, för de är där redan långt innan du är kapabel att se dem. Och be för mig, för från och med nu är vi, på något egendomligt sätt, goda vänner.

Denna inledning bekräftar min känsla sedan lång tid tillbaka: Thomas Merton är en vän. Han är här nu, för mig och för alla andra läsare, existentiellt närvarande. Han är i det han skriver och han förenar liv och budskap på ett gediget och trovärdigt sätt och han låter oss möta honom och Kristus i sina ord och sina tankar, här och nu.

Merton presenterar västerlandets största mystiker men han låter oss också beträda österlandets kontemplativa väg — den väg som Lao Tse talar om och den väg som är som en stilla ocean och samtidigt ett liv i rörelse.

Jag ser honom framför mig en stilla morgon i Gethsemani. Han sitter utanför sitt lilla eremitage med Kentuckys fauna och flora i famnen och med hela världen och kosmos i sin själ. Denna själ som vi som läsare får möta. Det är en svindlande upplevelse. Här möter den klara tanken anden och mötet sker i kärlek. Här kompromissas inte, och Gud behöver inte spela andrafiol. Merton skriver: «Det är verkligen denna totala och kompromisslösa foglighet till Guds vilja som ger människan smak för andliga ting.»

I ett av kapitlen diskuterar Merton några olika texter i förhållande till kontemplativ bön. Vi möter Johannes av Korset, John Ruysbroeck, den anonyme författaren av *Icke-vetandets moln*, Mäster Eckehart och Bernard av Clairvaux. Merton söker finna mystikens väsen, dess essens, som finns i det transcendenta som varje mystiker söker, oavsett tradition. Här finns lika mycket att lära från andra religiösa traditioner som från ens egen och i detta ligger något oerhört. Lyssna till Mäster Eckeharts ord:

Åstundan når längre än allt som man förmår begripa med förnuftet ... men allt som kunskapen förmår begripa och allt som åstundan förmår trakta efter är ändå icke Gud. Där förståndet och åstundan upphör, där är det mörkt, men där lyser Gud.

Insikten om att kontemplation är att leva i Guds fullkomliga verklighet kan få våra föreställningar att skälva, nästan att likna vid förlåtens rämnande vid dödstimman. Den tidpunkt då alla föreställningar om Gud krackelerar och verkligheten, Guds realitet, bryter igenom. I denna verklighet lever den kontemplative sitt liv, hur mondäna hans livsbetingelser än kan te sig. Han gör sitt jobb på jorden, men kräver ingen ersättning för det.

Kontemplation har enligt Merton olika kännetecken. Det innebär ett sökande efter Gud eller detta något annat, något mer, «trots torka, trots strävans påtagliga hopplöshet och förnuftsvidrighet». Det innebär också att man trots känslor av smärta och nederlag inte har någon «önskan att fly från denna torftighet». Den kontemplative lider av världens förströelser och finner ingen mening i andlig tröst och hamnar slutligen i det som Johannes av korset kallar «själens dunkla natt», i icke-vetandets moln. Här kan man ingenting se, ögonen plockas ut ur sina hålor och händerna huggs av. Man är blind och handlingsförlamad och möter den yttersta vanmakten. Det är långfredag. Klockan är tre. Fåglarna tystnar och mörkret faller trots att det är dag och världen väntar. Och, paradoxalt nog, förnuftsvidrigt nog, ur denna väntan, detta mörker, nalkas ett ljus med en lyskraft som ersätter alla andra ljus. En handlingskraft bortom ens egen förmåga, en syn med den andliges ögon, en livgivande existens som uppfyller den kontemplatives själ och lyfter den upp till Gud. Som Bernard av Clairvaux säger: «kärleken drar allt annat till sig och fångslar tillgivenheten».

Jag vet att även *Zen and the Birds of Appetite* föreligger i översatt form. De läsare som i Merton har funnit en vän hoppas säkert, liksom jag, att även denna ska kunna ges ut.

Anna C. L. Leuchars

Michael Martin (red.): *The Cambridge Companion to Atheism*. 331 + xix sid. Cambridge UP, Cambridge 2007.

Bostonfilosofen Michael Martin har i flera arbeten profilerat sig som en av de ledande ateistiska filosoferna. Föreliggande volym är en introducerande antologi till ateismen där han samlat för ändamålet nyskrivna texter, dels från andra filosofer och dels från forskare från andra discipliner. I likhet med övriga volymer i samma serie från bokförlaget, *Cambridge Companions*, är texterna generellt av hög klass och författade av tongivande forskare.

Fokus i antologin ligger på ateistiska motargument till de teologiska filosofernas apologetik, även om urvalet texter är betydligt bredare än vad man kunde ha förväntat. I en inledande kort introduktion definieras begreppen ateism, agnosticism och teism. Den viktigaste distinktionen är mellan negativ och positiv ateism. *Negativ ateism* innebär helt enkelt frånvaro av religiös tro, under det att *positiv ateism* är att tro att det inte finns någon gudomlighet eller annan övernaturlighet. Ateism innebär således inte rätt och slätt en viss tro.

Antologitexterna som följer är indelade i tre huvudavsnitt. Det första avsnittet, «Background», beskriver ateism som ett idéhistoriskt och socialt fenomen, med historiska nedslag i antiken och vidare över moderniteten till samtiden. Kontentan av denna översiktliga och redovisande del är att ateism är ett förhållandevis marginellt fenomen i samhällshistorien, vilket även visas på ett talande sätt genom samtida statistik i en av artiklarna. Värt att notera är att Sverige toppar statistiken vad gäller ateism och agnosticism, märkvärdigt nog följt av Vietnam (!), Danmark och Norge, vilket givetvis får en att undra över det statistiska materialets vetenskapliga värde. Likväl väcker ateismens klart konstaterbara marginella position viktiga frågor. Vad betingar egentligen ateism som fenomen? Är ateismen en historisk produkt, kopplad till välfärd och till nationalstatens utveckling? Av det historiska och statistiska materialet att döma förefaller ateism i viss mån hänga samman med samhällets tekniska och ekonomiska utveckling. Samtidigt är det tydligt att det inte finns en strikt determinism i kopplingen, det vill säga att ekonomisk-teknisk utveckling *orsakar* ateism. Samhällsklimatet i stort, jämte ett givet samhälles unika historia, spelar av allt att döma också en avgörande roll. Detta kan exempelvis illustreras av USA, där ateistisk «bekännelse» är ovanligt trots att landet är världens största ekonomi. Den höga välfärdsnivån i vissa stater i arabvärlden visar inte heller något som helst samband med ateism.

Antologins andra del ägnas «The Case Against Theism», och innehåller de typiska inslagen i modern